

HERKES İÇİN ETİK

YAZI: Nazan ÇOBANOĞLU
drncobanoglu@yahoo.com

“Hekimlik etkinliği, sadece teknik gerekleri yerine getirmekle yetinemez, aynı zamanda hem pragmatik buyruklar hem de hastanın kişi olarak tanınmasını gerektiren ahlak buyruğunu yerine getirmek durumundadır.”

Peter Koslowski

Son yıllarda dillerde sıkça dolaşan bir sözcük olan etiğin tıp açısından vazgeçilmez bir önemi vardır. Etik sözcüğü eski Yunanca bir sözcük olan *ethos* sözcüğünden gelir. *Ethos*, “karakter, huy” anlamına gelir. Felsefe profesörü Sevgi İyi’ye göre, Delphoi Tapınağının girişinde yazan “Kendini bil!” sözü bir bakıma etiğin temelini oluşturan iki şeyi işaret etmektedir: İnsan için bilginin önemine ve her türlü bilme uğraşının kendini bilmekle olan bağlantısına.

Etiğin temellerini atan filozof olarak kabul edilen Sokrates’e göre de “Sorgulanmamış bir yaşam yaşanmaya değer.” Bu bakımdan bir araştırma alanı olarak etiğin çıktığı nokta, insanın kendini bilmesiyle veya insan için “doğru” ve “iyi” bir yaşamın ne olduğu, “doğru” ve “iyi” bir yaşamın nasıl yaşanabileceğiyle ilgili sorulardır denebilir.

Ne yazık ki tıp tarihi de insanlık tarihi gibi etik olmayan başarı hikâyeleri ile doludur. Bu hikâyeler bir dergi yazısında tümüne yer vermenin mümkün olamayacağı kadar çok sayıdadır hem de. Ara-

larından dikkat çekici olan dört tanesini sizlere aktarmaya çalışacağım.

Alman hekim Albert Ludwig Sigismund Neisser’in, kendisinden 400 yıl kadar önce yaşamış olan Niccolo Machiavelli’nin “Zafere giden her yol mubahtır.” politik önerisini kendi mesleğinde uygulayarak etik olmayan çalışmalar yapan bir bilim insanı olduğunu öğrenmek beni olduğu gibi pek çoğunuzu da şaşırtacaktır. Neisser, gonorenin etkeni olan mikroorganizmayı 1879 yılında saptar ve bu bakteri suşuna onun onuruna *Neisseria gonorrhoeae* adı verilir. Ne üzücüdür ki bu başarılı hekim, sifilislili hastalardan elde ettiği serumu başka yakınmalarla gelen hastalara -ki bunların büyük kısmını hayat kadınları oluşturuyordur- onayları olmadan enjekte ettiği bir klinik çalışmayı, geliştirdiği serumun sifilislili hastaların tedavisinde etkili olduğu iddiasıyla 1898 yılında yayımlar. Çalışmasında yer alan kişilerden bazıları sifilise yakalanınca da bu durumun uygulanan serumdan değil, hayat kadını olarak çalışmaları sonucunda gerçekleştiğini iddia ederek kendisini savunur.

“Kendini bil!”

Nazi insan deneyleri, 1940'lı yıllarda Nazi Almanları tarafından temelde Çingenerler, Polonyalılar, Sovyet savaş esirleri, engelli Almanlar ve Yahudiler üzerinde bilgileri ve rızaları dışında yapılan tıbbi deneylere verilen isimdir. Bu deneyler kemik, kas ve sinir nakilleri, kafa travması, donma, sıtma, tifüs, tüberküloz, tifo, sarıhumma ve bulaşıcı hepatite karşı aşı geliştirme, doğurganlık ve kısırılık, kan pıhtılaşması, yüksek irtifadan düşme deneylerini kapsar. Yukarıda sayılan gruplara dâhil kişiler önce hasta hale getirilir, daha sonra bu kişiler üzerinde yeni tedavi yöntemleri veya koruyucu önlemler denir. Bu deneyler sırasında çok sayıda insan hayatını kaybeder veya sakat kalır. Savaş, Nazi Almanyasının yenilgiyle sonuçlanır ve kurulan Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesinde "Doktorlar Duruşması" sırasında öğrenilen detaylar kan dondurucu niteliktedir.

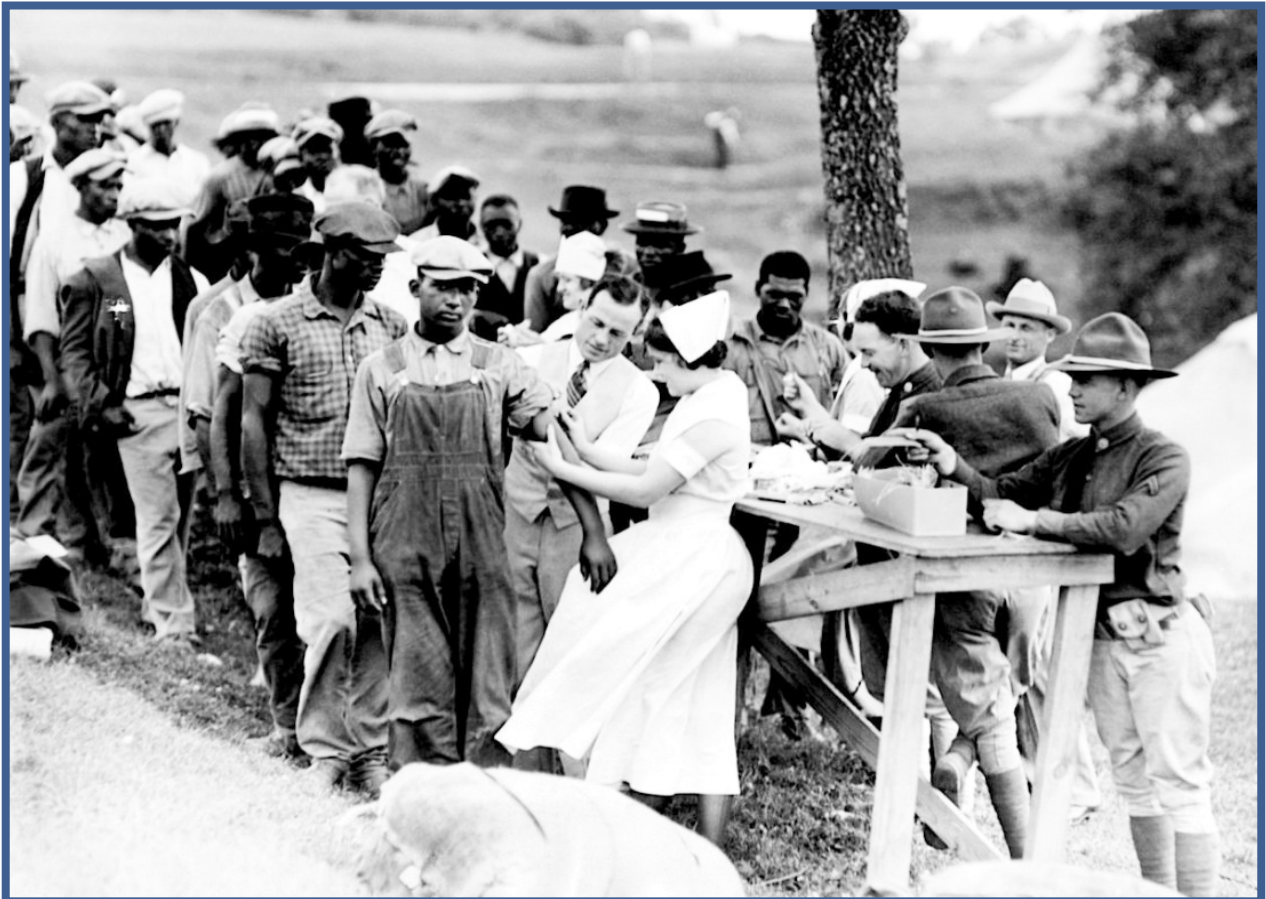
Birleşik Krallık, Fransa ve Sovyetler Birliği ile birlikte Nazi Almanyasına

karşı dava açarak Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesinin kurulmasına önyak olan Amerika Birleşik Devletleri de ne ironiktir ki daha sonra benzer etik ihlallerini yapmaktan çekinmez. Aralarında hekimlerin de bulunduğu ABD bilim insanları tarafından Guatemala'da 1946 ile 1948 yılları arasında askerler, hayat kadınları, hükümlüler ve akıl hastaları üzerinde, bilgileri ve rızaları dışında sifilis ve cinsel yolla bulaşan diğer hastalıklarla ilgili bir deney yapılır. Amerikan askerlerini cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korumak veya kurtarmak amacıyla başlatılan bu deneye alınan ve yaşları 10 ile 72 arasında değişen 1308 kişiye sifilis ve gonore başta olmak üzere cinsel yolla bulaşan hastalıklar bulaştırılır. Dahası bunların da 678'ine penisilin olmayan bir tedavi uygulanarak etkisi araştırılır.

Bu deney sırasında toplam 83 kişi ölür. Olayın 2005 yılında bir başka etik olmayan çalışma olan Tuskegee Çalışması'nın araştırılması sırasında

ortaya çıkarılmasından sonra 2010 yılında o dönemin ABD başkanı Obama, Guatemala başkanı Alvaro Colom'dan özür diler. Bu deney tarihinde "Guatemala sifilis deneyi" ismiyle yerini alır.

Kayıtlara "Tuskegee Çalışması" olarak geçen araştırma ise 1932 yılında ABD'nin Alabama eyaletinde başlar ve toplam 40 yıl sürer. Bu araştırma sifilis hastası 399 Afrika kökenli Amerikalı ve fakir erişkin erkekler üzerinde yapılan gizli bir tıbbi deneydir. Bu hastalara bir deneye katılacakları hakkında bilgi verilmez, sadece hastalıkları nedeniyle ücretsiz tıbbi bakım ve tedavi uygulanacağı söylenir. Ayrıca hastalardan, ölmeleri halinde ücretsiz cenaze töreni yapılabilmesi için vücutlarına otopsi yapılması izni alınır. Deneyin uygulandığı yıllarda sifilis tedavisinde penisilin başarı ile kullanılabiliyor olmasına rağmen deneye katılan bu hastalara hiçbir tedavi uygulanmaz, ama tedavi olduklarının sanılması sağlanır. Böylece, sifilis hastalığının tedavi edil-

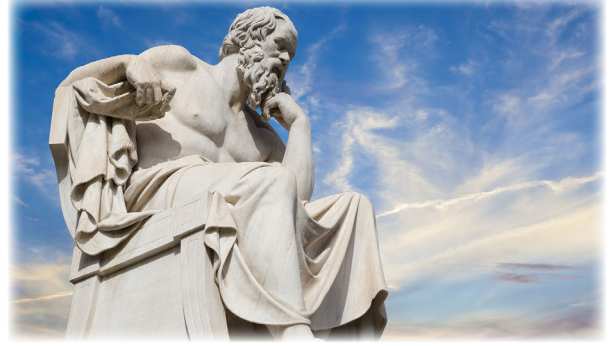

memesi durumunda insan vücudunda yol açtığı sorunlar ve etkilerinin belirlenmesi amaçlanır. Bu araştırma 1972 yılında tamamlandığında sadece 74 kişi hayatta kalabilmiştir. Üstelik sadece deneye katılanlar değil aile bireyleri de etkilenir. Sifilis olan 40 erkeğin eşleri de hastalığı kaparlar ve 19 çocuk konjenital sifilisli olarak doğar. Virginia Üniversitesi'nde 1994 yılında düzenlenen bir toplantı sırasında ele alınan bu araştırma tüm ülkede büyük bir infial uyandırır ve 1997 yılında o dönemin başkanı Bill Clinton halktan özür dilemek zorunda kalır. New York Times bu çalışmayı "Tıp tarihinde insanlar üzerinde yapılan ve tedavi edici olmayan en uzun çalışma" olarak tanımlar. Yönetmenliğini Joseph Sargent'ın yaptığı ve bu çalışmanın konu edildiği "Miss Ever's Boys" adlı filmin 1997 yılında Emmy Ödülü alması yaşanan trajik olayın tüm dünyanın gözlerinin önüne serilmesini sağlar.

Yukarıda verilen örneklerin ilk ikisinin Almanya'dan, diğer ikisinin de ABD'den olması tamamen tesadüftür.

Tıp etiğine uyulmaması bazı ırklara mensup hekimlere değil, tüm dünya hekimlerine özgü bir davranıştır. Hiç kuşkusuz insan var oldukça etik sorunlar da hep olacaktır. Aristoteles "İnsanın işi sadece yaşamak değil, akılla bağlantılı bir eylem yaşamı sürmektir." demiştir. Bu sözü şöyle adapte ederek haddimi aşmam umarım:

Hekimin işi sadece iyileştirmek ve yaşatmak değil, etikle bağlantılı bir eylem yaşamı sürmektir.

“Sorgulanmamış bir yaşam,
yaşanmaya değmez.”

Socrates

BEBEKLERİN ULUSU YOK

İlk kez yurdumdan uzakta yaşadım bu duyguyu
Bebeklerin ulusu yok
Başlarını tutuşları aynı
Bakarken gözlerinde aynı merak
Ağlarken aynı seslerin tonu

Bebekler çiçeği insanlığımızın
Güllerin en hası, en goncası
Sarışın bir ışık parçası kimi
Kimi kapkara üzüm tanesi

Babalar çıkarmayın onları akıldan
Analar koruyun bebeklerinizi
Susturun susturun söyletmeyin
Savaştan yıkımdan söz ederse biri

Bırakalım sevdıyla büyüsünler
Serpilip gelişsinler fidan gibi
Senin benim hiç kimsenin değil
Bütün bir yeryüzünüdür onlar
Bütün insanlığın gözbebeği

İlk kez yurdumdan uzakta yaşadım bu duyguyu
Bebeklerin ulusu yok
Bebekler, çiçeği insanlığımızın
Ve geleceğimizin biricik umudu...

Ataol BEHRAMOĞLU